

Ivan Rogić

**PERIFERIJSKI PULS U SRCU
OD GRADA
– ZAMKE REVITALIZACIJE**

Sociološko društvo Hrvatske, Zagreb,
1992, 192 str.

Najnovija knjiga dr. Ivana Rogića, sociologa i nastavnika na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, *Periferijski puls u srcu od grada – zamke revitalizacije*, jedna je od prvih cjelovitijih knjiga u području sociologijskog promišljanja procesa revitalizacije u nas. Autor, koji se niz godina bavi i problemima urbane sociologije te je izradio niz vrijednih socioloških doprinosa urbanističkim planovima i projektima različitih razina, u posljednjih je nekoliko godina proveo i vrijedne analize historijskih cjelina u nas. O nekima od tih napora svjedoči i ova knjiga.

U mnogobrojnim radovima – istraživanjima, člancima i knjigama – dr. Rogić je razvio specifičan konceptualni okvir razmišljanja o suvremenim problemima urbane sociologije, a jedan od primjera takvog promišljanja je i inovacijsko razmatranje problematike revitalizacije (shvaćene, u najširem smislu, kao obnova graditeljskog nasljeđa) koje nam nudi u ovoj knjizi. Autor je u nekoliko navrata vodio izradu socioloških studija revitalizacije nekih od najosjetljivijih urbanih cjelina (npr. stare jezgre Dubrovnika i njezinog kontaktnog područja) i kroz to iskustvo prikupio nove spoznaje koje su djelomično integrirane i u ovo djelo.

Knjiga se sastoji od četiri osnovna dijela, koji su i sami podijeljeni u nekoliko potpoglavlja, sadrži indeks autora, selektivni popis literature te sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

U dijelu knjige koji nosi naslov *Povijest je neoprostiva neprimlik* dr. Rogić samim naslovom izriče i osnovni stav s kojim je

pristup problemima revitalizacije najčešće suočen: što učiniti s povijesnim nasljeđem, kako tu »neprimliku« »funkcionalizirati«, iskoristiti, oplemeniti ili pak učiniti nevidljivom? (Sjetimo se primjera ostataka stare Salone, koji su prije nekoliko godina pokriveni asfaltom da bi se »sačuvali« za kasnija vremena jer se nije znalo što s njima učiniti!) U četiri potpoglavlja autor nadalje razvija i specifično operacionalizira svoj više puta aplicirani i problematizirani koncept »paleoindustrijske paradigme«, pokazujući da unutar takve paradigme u urbanim okvirima za zaštitu povijesnog najčešće jednostavno nema mjesta. Kao poseban tehnički sistem, (paleo)industrijska paradigma prostor, društvo, prošlost pa i budućnost konkretnih socijalnih situacija (sredina) univerzalizira, negira i uzima kao prazni prostor – kao potencijal za širenje. Sasvim je očigledno da u takvom obzoru povijesno nasljeđe najčešće nema nikakvog – ni stvarnog ni simboličkog – mjesta i prostora postojanja, osim kao isprazni dekor. Rad i radni ritam, kao osnovni imperativ industrijalizma, odvaja rad od njegovog utemeljenja u živoj, stvarnoj sredini. Konkretna, specifična, povijesna, različit okoliš ne predstavlja tehničkoj paradigmi ni životnu ni radnu varijablu – ona ga univerzalizira, pa iz toga nastaje i zastrašujuća sveopća sličnost gotovo svih novijih tvorevina urbane civilizacije. Raspravljajući o strukturalnim karakteristikama tehnike i njenoj ulozi u uređivanju prostora, autor koristi pojam naddeterminacije, čime primjenjuje strukturalističku paradigmu i operacionalizira je na konkretnu situaciju urbane sociologije. Posebno izlaganje posvećeno je procesima determinacije tehničkog subjekta u socijalističkim okvirima urbanizacije.

U ostalim poglavljima prvog dijela knjige dr. Rogić iznosi najvažnije nalaze svog sociološkog istraživanja stare urbane jezgre Dubrovnika, navodeći osnovne procese koji tu jezgru sustavno razaraju:

opću ekološkijsku zapuštenost, demografsko propadanje, propadanje stambenog fonda, funkcionalnu neselektivnost i simboličku banalizaciju. Istodobno, konceptualni aspekti revitalizacije problematiziraju se u kritičkom smislu kroz koncept adekvatnosti »zamjena postojećeg«, kroz ideju radikalne cityzacije (stvaranja poslovnog središta), koncept elitizacije, zgušnjavanje funkcionalnog konteksta i kontrastiranu oronulost svakodnevnice. Autor raspravlja i o najvažnijim karakteristikama starih jezgri, u kojima baština ima tek ulogu umrtvljenog (mortificiranog) predmeta, a koncept zaštite problematizira se i kao specifična nemoć i koncepata i konkretnih praksi. Ova posljednja kritička analiza jasno nas upozorava da stanovanje u staroj jezgri nije samo problematično s obzirom na kvalitetu života nego i s obzirom na mjere, najčešće restriktivne naravi, koje sprečavaju unapređivanje čak i elementarnog standarda stanovanja (života) svakodnevnih stanovnika povijesne jezgre.

U drugoj cjelini knjige naslovljenoj *Uporišta revitalizacije* dr. Rogić raspravlja o ulozi tercijarnog sektora u procesima obnove. Obnoviti nešto znači utemeljiti obnovu na nekom upotrebljivom konceptu i pogonu obnove. Autor razvija kritičku raspravu o smislenosti upotrebe tercijarnog modela. Taj model dopušta razvoj gospodarske i socijalne inicijative stanovništva jezgre, dovodi do oblikovanja tercijarnog mješovitog kućanstva i do nastajanja socijalnih veza zgusnutijeg tipa, legitimira alternativna iskustva i dovodi do pojačane razine ekološkijske osjetljivosti. Bez obzira na neka ograničenja modela tercijarizacije, o kojima autor raspravlja i na koja upozorava, ukazuje se i na »rezultate« tercijarizacije – pojavu drugačijih simboličkih mjerila procjenjivanja starih jezgara, na njihovu drugačiju razinu ekološkijske i simboličke prihvatljivosti. U nastavku autor raspravlja o procesima de-industrijalizacije na primjeru otočkih zajednica u nas. Ovo se potpoglavlje te-

melji na sociološkijskim analizama učinjenim na Cresu i Lošinju, koje su autoru poslužile za stvaranje predodžbi o karakterističnim oblicima gospodarstava, odnosno otočkih ekonomija, ali i specifičnih socijalnih zajednica koje se razvijaju i perzistiraju u specifičnom okruženju »otočke izolacije«. Autor također ukazuje na propadanje baštine ili tek njeno banalizirajuće iskorištavanje jer se nije uspjela »uklopiti« u redovitu svakodnevicu otočkog života i turizma. U preostalim dijelovima ove cjeline raspravlja se o snazi urbanih i drugih simboličkih prezentacija – simbola, uz oslanjanje na suvremenu teoriju komunikacije, gdje se ustvrđuje da je snaga simboličke strukture urbanog okoliša utemeljena kako u različitim »fizičkim strukturama« tako i u zavičajnosti, tradiciji i elementima »bezintereznog događanja«.

U trećem dijelu ove knjige naslovljenoj *Građansko stajalište* raspravlja se prije svega o centralnom pojmu »kvalitete života«, koji nije vezan samo uz područje urbane sociologije nego se kao sintagma koristi gotovo kolokvijalno, a da mu se točno značenja najčešće ne zna. Kvaliteta života je, naravno, vezana i uz osnovnu temu ove knjige – proces revitalizacije. Autor zaključuje da rasprava o kvaliteti može započeti tek onda kada su zadovoljene one »nultne« pretpostavke, često nazvane i osnovnima. Tek kada je zadovoljen normalni stambeni standard, kada postoje pretpostavke za lijepi okoliš i kada postoji određena »urbana kompetencija«, tek se tada mogu uvoditi finiji kriteriji procjenjivanja kvalitete života u nekom konkretnom socijalnom kontekstu. Među njih autor prije svega ubraja alternativnost, dostupljivost (mjesta) koja je pretpostavljena pokretljivošću stanovništva, postojanjem slobodne odluke i alternativna. U nastavku se razmatraju primjeri nekih urbanih jezgri s obzirom na postignute razine i aspekte kvalitete života, način njezinog mjerenja te relevantne činjenice koje iz takvih analiza proistječu. Nadalje,

dr. Rogić raspravlja i o »nepriznatim akterima obnove«, dakle o onim socijalnim slojevima koji se često ispravno nazivaju »marginalnima« (jer se tamo stvarno i nalaze!), a koje, prema mišljenju autora, isto tako valja respektirati, kako u prometu tako i u drugim elementima urbane svakodnevnice. U posljednjem dijelu ove cjeline raspravlja se o zaštiti kao temelju prostornog i urbanističkog planiranja. Urbanističko i prostorno planiranje mora, prema mišljenju autora, računati sa zaštitom kao kriterijskom varijablom, a ne zaštitu akcidentalno ugrađivati u elemente plana, kao svojevrsan »segment« koji, kao i druge, valja »realizirati«. Tek kada se ekolozijska i zaštitarska dimenzija ugrade kao jednakopravne dimenzije urbanističkog i prostornog planiranja, tada će i njihova djelotvornost biti dokazana i manifestirana. Ukazujući na notornu tromost adaptiranja planiranja izmijenjenoj svakodnevnici, autor ukazuje i na procese koji se gotovo »paralelno« razvijaju u stvarnom svijetu i koji već danas utječu, a u budućnosti će utjecati još i više, na restrukturaciju prostornog i urbanističkog planiranja. To su sljedeći procesi: restrukturacija tehnike u urbanom okolišu, individualizacija aspiracija aktera, pluralizacija subjekata – korisnika prostora, jačanje tercijarnih procesa, pritisak baštine i izmjene u protoku kapitala. Takvi će procesi – neovisno o otporu tradicije planiranja – i sami dovesti do stvaranja novih modela, odumiranja direktivnog (centralističkog, autoritativnog) planiranja i razvoja alternativnih postupaka uređivanja i planiranja okoliša.

U četvrtom, zaključnom dijelu ove knjige, autor iznosi i komentira najinteresantnije poruke stanovnika urbanih jezgri obuhvaćenih planiranjem procesa revitalizacije. Ove poruke ukazuju na nekoliko važnih procesa kojima valja obratiti pažnju: revidiranje općeg komunikacijskog okvira aktera urbane preobrazbe, izgrađivanje alternativnog planskog jezika i proces resubjektivizacije grada.

Knjiga dr. Ivana Rogića *Periferijski puls u srcu od grada – zamke revitalizacije* prva je cjelovita suvremena sociolozijska rasprava o temi revitalizacije u nas. Autor je razvio inovacijske strukturalne koncepte i operacionalizirao ih u mnogobrojnim vlastitim istraživanjima u nekoliko proteklih godina. Knjiga je pisana strogim znanstvenim diskursom, podaci su prikupljeni i obrađeni standardnom sociolozijskom metodologijom, a zaključci iz separatnih analiza otvaraju problematiku i vuku je prema novim istraživanjima. Držimo da će ovo djelo svakako biti uvršteno u standardnu znanstvenu i stručnu literaturu u mnogim područjima koja se bave revitalizacijom. Njime će se podjednako uspješno moći koristiti sociolozi koji se bave proučavanjem urbaniziranih sredina, urbanisti – teoretičari i praktičari, arhitekti, no i svi profesionalci i laici koje fenomen obnove historijskog nasljeđa – njegove zamke i varijante – zanima.

Ognjen Čaldarović

Jeffrey C. Alexander;
Piotr Sztompka (Eds.)

**RETHINKING PROGRESS
Movements, forces and ideas at
the end of 20th century
Boston, Unwin Hyman,**

London, Sidney, Wellington, 1990,
263 str.

Po svemu sudeći, kraj dvadesetog stoljeća obilježen je svestranim propitivanjem ideje napretka. Time se, na izravan ili posredan način, bave gotovo sve ozbiljnije filozofske i socijalnoznanstvene analize koje kritički sabiru rezultate modernosti i dijagnosticiraju pretpostavke nadolazećeg tisućljeća. Zbornik što su ga priredili J. C. Alexander i P. Sztompka samo je je-